

KOCSIS ISTVÁN

A SZENT KORONA

és a nemzetiségi kérdés a történelmi
Magyarországon, avagy
nem magyarok a Szent Korona misztériumában

Felfoghatatlannak tűnhet, miért örvendett oly nagy tiszteletnek a Szent Korona a nemzetiségek körében is. Pedig nincs ebben semmi rendkívüli.

A Szentkorona-tan a történelmi Magyarország nemzeti-ségei számára elsősorban a megmaradásuk, nemzetiségi kibontakozásuk feltételeit biztosító jogok tiszteletben tartását garantálta. Másképpen volt ez a rendi társadalomban és másképpen a polgári társadalomban. A rendi társadalomban a régi (középkori) szerződésekbe foglalt kollektív jogok érvényesültek. 1848, illetve 1867 után a vármegyei önkormányzat léte (mely a többségben levő nemzetiség akarata szerint lehetett nemzetiségi), valamint a

nemzetiségi, illetve az iskola- és egyházügyi törvények szavatolták a nemzetiségek megmaradását, érvényesülését. Igen, joggal mondhatjuk: a Szentkorona-tan a Kárpát-medencében harmóniát teremtett, az ellene forduló nacionalizmusok diszharmóniát – Trianon után.

De hogy mit jelentett kikerülni a Szent Korona védőboltozata alól, azt leghitelesebben az egykori Magyarország-ellenes irredenta vezetőinek Trianon utáni nyilatkozataiból tudjuk meg.

Érdemes megismerkednünk nyilatkozataikkal: azokéival, akik diadalittasan ünneplik Trianont, aztán kijózanodván, felismerik azt is, hogy mit veszítettek.

A román Alexandru Vaida-Voevodéival például. Vaida-Voevod kérelmelhetetlen irredenta volt annak idején, de 1923-ban a következőket nyilatkozta: „Magyarországon kezünkben volt a törvények védőpajzsa: a törvények számunkra is törvények voltak.”¹ Ugyancsak a húszas években fentiekből messzemenő következtetést is levon: „Magyarországon nem voltunk rabszolgák. Kezünkben volt a törvények pajzsa, melyek a románok számára is törvények voltak. Ma úgy kezelnek minket, mint valami törvényen kívüli ellenséges elemet.”²

Miután bántalmazták egy választási körúton, a következőket mondja el a román képviselőház 1923. március 16-i ülésén: „Mélységesen megbántva az én állampolgári, igazságossági és nemzeti szabadsági érzéseimben, amelyeket egész életemen keresztül védelmeztem, elhatároztam, hogy többé nem lépek be ebbe a terembe, mert az a gyalázatos eljárás, amelyet a jelenlegi kormány a választók ellen elkövetett, olyan, hogy azt még a szomorú emlékezetű Tisza- és Andrássy-kormányok sem merték soha a román nép ellen elkövetni (...). Személyesen megtörtént velem, hogy szuronyok között kísértek ki és durván elűzték az igeni kerület falvaiból, ahol a magyar uralom alatt megszervezhettem és kinyilváníthattam a román nemzeti párt politikai harcait. Elképzelhetik tehát, hogyan kezelik a tömegeket: azok a fegyveres erők erőszakosságának zsákmányai és egy anarchikus közigazgatás üldözésének tárgyai, ugyanakkor pedig ki vannak téve a kormánypárt szándékaihoz irányított igazságszolgáltatásnak.”³

Ámde hallgassunk meg másokat is. Ugyancsak 1923-ban a bukaresti Timpulban így panaszkodik az egykori magyar királyság egykori kisebbségi románja: „Mi hozzá vagyunk szokva a törvényességhez. Így éltünk a magyarok alatt, és így győztünk a törvényesség által. Nem akarunk elveszni a legelemibb jogok hiánya miatt éppen a mi országunkban, melyet másképpen álmotunk. Adjátok meg nekünk a törvényességet!”⁴

Ștefan Pop-Cicio pedig (az egykori román irredenta másik híres vezéregyénisége) így nyilatkozik az 1927. évi választások után: „A magyarok alatt csendőrszuronyok között mentünk a választási urnák elé, de nyíltan szavazhattunk a Román Nemzeti Pártra. Most egész falvaknak tiltották meg, hogy a szavazóurnák elé járuljanak, és megbízottaink előtt a román csendőrszázados parancsot adott csendőreinek, hogy lőjék le azokat, akik az urnákhoz közelednek. A magyar uralom alatt, ha egy csendőr megvert egy román választópolgárt, jelentést tettünk ellene. A magyar bíró 3 évre ítélte el a csendőrt. Ma – és e tényt fájdalommal kell elmondanom – a román bírák meghamisítják

a szavazás eredményét, mert tudják, hogy cselekedetük amnesztia alá fog esni. Elveszett ország az, amelyikben – mint nálunk – a katonaság politizál és a bírák szavazatokat hamisítanak.”⁵

Vaida-Voevod, Ștefan Pop-Cicio és mások – román állampolgárokká vált román nemzetiségű volt magyar állampolgárok – tehát nosztalgiával gondoltak a régi Magyarországra jogrendszerére, a Szent Korona meghatározta világra, és nyilatkozataikban hitet tettek amellett, hogy román nemzetiségű magyar állampolgároként a dualizmus kori Magyarországon, azaz a Szent Korona védőboltozata alatt biztonságban érezték magukat.

Mindazonáltal annak ellenére, hogy a Szent Korona a szabadságjogoknak, így a nemzetiségi szabadságjogoknak is legfőbb garanciája volt, a nemzetiségi viszály ébrentartói a Szent Korona tanára is hivatkoztak, amikor a magyar nemzet és a magyarországi nemzetiségek közötti ellentétet élezni akarták. Igen ügyesen teheték. A magyarországi nemzetiségi kérdés, a magyar nemzet és a nemzetiségek viszonya megromlásának egyik oka ugyanis a következő:

A nemzetiségi mozgalmak hangadói – éppen azért, mert a magyar király a Német-római Birodalom császára is, és székhelye nem Magyarországon van – feltételezik (sugalmazzák is nekik a magyar államiság bécsi ellenfelei), hogy a király szabadulni akarna a magyar alkotmánytól, de még inkább a Szentkorona-tantól mint hatalmát gyöngítőtől. És e nemzetiségi vezetők különös taktikát választanak: szövetséget próbálnak kötni a német-római császárral *azonos személy: a magyar király ellen*.

(A Szent Korona tanának köszönhetően tudott hosszú ideig békességben megférni egymás mellett a magyar királyságban a magyar nemzet a nemzetiségekkel, a Szent Korona tanának és a történelmi magyar alkotmánynak mégis köze van a nemzetiségi mozgalmak kibontakozásához? Igen... És bizony ez a rejtélyek rejtélye.)

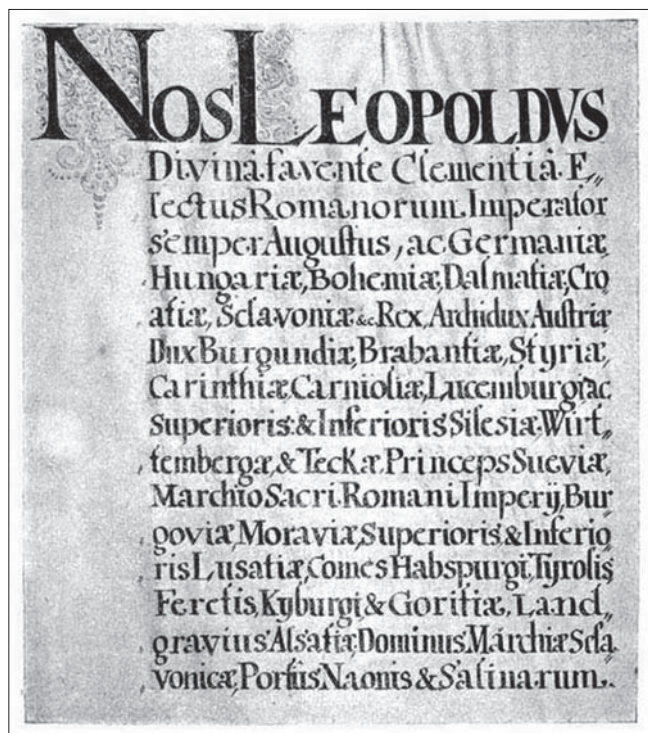
I. A NEMZETISÉGI KÉRDÉS SZÜLETÉSE

1. Inochentie Micu-Klein püspök szemben az erdélyi rendi alkotmánnyal és a történelemtudomány forrásaival

A XVIII. század harmincas éveinek közepéig sem magyar-román, sem magyar-szerb, sem magyar-szlovák ellenségeskedés nem mutatható ki. Ám a XVIII. század harmincas éveinek közepén megszületik a magyar-román ellentét...

Hogyan kezdődik?

Az új egyház – a római katolikussal egyesülő ortodox, akkori nevén unitus, későbbi nevén görög katolikus – legkiemelkedőbb vezető személyisége, sorrendben harmadik püspöke, Inochentie Micu-Klein⁶ az erdélyi országgyűlésen (a három évtizede létrehozott vallási unióra hivatkozva) közjogi harcot kezdeményez a románság érdekében, ám hamar meggyőződik arról, hogy szokványos, a közjogi küzdelmekben megszokott harcmodorral küzdve alulmarad az erdélyi magyar és szász rendekkel szemben, hát szokatlan harcmodort választ...

Diploma Leopoldinum

E közjogi küzdelmet egyáltalán nem könnyű megérteni. Tárgyalásakor ezért különösen arra kell ügyelnünk, hogy mindent a maga bonyolultságában mutassunk be.

Micu-Klein püspök közjogi küzdelmének időszaka (1732-től 1744-ig) viszonylag békés korszak. Nem véletlen, hogy az országgyűlés ez időben elég gyakran ülészik. A korabeli országgyűlések szellemiségét egyébként éppen az az 1691-es, ún. *alap-Diploma Leopoldinum* határozza meg, amelyet Micu-Klein püspök apolitikusnak tart figyelembe venni. E diploma szerint Erdély nem Magyarország része, de magyar közjogi státussal bíró ország, melyben érvényesek mind a török hódoltság előtti magyar királyság, mind az önálló erdélyi fejedelemség törvényei és szokásjoga. Micu-Klein püspök persze sokkal jobb politikus annál, semhogy nyíltan harcot hirdetne Lipót császár- király

első diplomája ellen. Ő inkább úgy tesz, mintha tudomása se volna róla. Ám ez nem bizonyul igazán jó taktikának. Hisz paradox helyzetbe kerül: úgy akarja az erdélyi országgyűléssel a román nemzetiség sérelmeit orvosoltatni, hogy közben Erdély érvényes közjogi státusát nem ismeri el. Célja elérése érdekében Micu-Klein püspök a közjogi helyzetet meghatározó Diploma Leopoldinum helyett I. Lipót későbbi, az egyesült román egyház helyzetét szabályozó diplomáira látta helyesnek hivatkozni; mindenekelőtt a második (1701-es) unió-ügyi diploma 3. pontját tekintette jó hivatkozási alapnak.⁷ Ez kimondja, hogy nemcsak az uniót elfogadó román papok, hanem minden román, a közrendű és a jobbágy is a katolikus rendhez tartozik, amennyiben tagja az egyesült egyháznak. Szó szerinti magyar fordításban: „és a köznép közül is valahányan az említett anyaszentegyház kebelébe térnek, a teológus⁸ által előírt szabályoknak megfelelően, azonnal a katolikus rendbe számíttatnak...” Ezt a cikkelyt az erdélyi országgyűlés úgy értelmezi, hogy minden görög katolikus román egyenrangú minden római katolikus magyarral, román nemes a magyar nemessel, román jobbágy a magyar jobbággal stb., Micu-Klein püspök és követői viszont úgy, hogy a vallási uniót elfogadó románokra többé nem vonatkoznak a rendi társadalom kötöttségei, odáig menően, hogy a korabeli rendi alkotmányt kell hozzáigazítani az unió-ügyi diploma 3. pontjához és nem fordítva... Nem nehéz felismerni, hogy éppen az unió-ügyi diploma e harmadik pontjának (az erdélyi rendek és a Micu-Klein által való) eltérő megítélése a közvetlen kiváltó oka a magyar-román ellenségeskedés kibontakozásának.

Az erdélyi országgyűlés magyar és szász rendjei következetesen ragaszkodnak álláspontjukhoz, így Micu-Klein püspök küzdelmének első három évében minden eredmény nélkül hivatkozik ama diplomára. Ám ezután, 1735-ben Micu-Klein taktikája megváltoztatására szánja el magát: ha a korabeli (általa sajátosan értelmezett) törvényekre való hivatkozással semmit nem ér el, akkor a múltra fog hivatkozni. Dekrétumok, diplomák helyett az őshonosi jogra. Ám ez új hivatkozás eredményessége érdekében új őstörténetet kell elfogadtatnia népével. Amit nem vesz tekintetbe: nem tudja igazolni a románság őshonosságát Erdélyben, de ha tudná, mit sem érne vele, hisz a korabeli alkotmányban nem szerepel semmiféle őshonosi jog...

Ámde vigyázzunk, ne ne egyszerűsítsük a kérdést! Annak ellenére vegyük komolyan Micu-Klein püspöknek az őshonosságra való hivatkozását, hogy a korabeli országgyűlés éppúgy nem vette komolyan, mint az 1701-es Diploma Leopoldinum 3. pontjának a hatályban levő közjogot

szintén figyelmen kívül hagyó értelmezését... Abból induljunk ki, hogy Micu-Klein püspök hitt új taktikája eredményességében.

2. Micu-Klein püspök, a román őstörténet-csere elrendelője

Micu-Klein és követői minden bizonnyal nem számoltak azzal, hogy nem állna jogukban megfosztani népüket valódi történelmétől, nem számoltak azzal, hogy a múlt megtagadása komoly lelki megrázkódtatással járhat. Csak arra gondolhattak, hogy kényszerűségből cselekszenek: a valláscsere csak akkor hozza meg a várt eredményt, ha múltat is cserélnek. A katolizáció, meglehetősen, csak a katolikus egyház és az uralkodóház érdeke, de a római-román eredetmítosz hozzáadásával mindjárt a román nép érdekévé is válik, ez utóbbi alapján ugyanis hivatkozni lehet az őshonosi jogra. Ki kell törölni tehát a román nép emlékezetéből, hogy elődei valamikor a XII-XIII. században vándoroltak a Balkán-félszigeti őshazájukból Kunországba (nagyjából a későbbi Havaselve és Moldvába), illetve Erdélybe, mert ha továbbra is vállalják Balkán-félszigeti eredetüket, az albán-vlach, majd bolgár-vlach szimbiozist, s ha nem tagadják meg még a vlach nemzetiségű asszánok bolgár-vlach birodalmának az emlékét is, akkor bizony vezetőik erdélyi közjogi harcokban nem hivatkozhatnak az őshonosi jogra. Kár lenne erről a jogról lemondani – gondolják Micu-Klein püspök és követői –, megszerzése érdekében viszont a román nemzetnek áldozatkészen vállalnia kell valódi őstörténete helyett az újat: a politikai harcokban való hivatkozásra sokkal alkalmasabb eredettörténetet. És Micu-Klein püspöknek nem kell sokat töprengenie azon, hogy milyen eredetmítosszal cseréltesse fel a valódit. Nyilvánvaló számára, hogy a vlach nép római eredetének a meséjét kell igaz történetté nyilvánítania.

De minek az alapján? A XI. századi Kekaumenosz eredettörténete még nem volt ismert az ő korában, de ha ismertebb lett volna, akkor sem hivatkozhatott volna rá, hisz Kekaumenosz éppen azt állítja, hogy a román nép őshazája a Balkán-félsziget. Ámde ismert volt már Micu-Klein korában számos olyan történelmi állásfoglalás, melyeknél megfelelőbbet a nagy püspök kívánni sem kívánhatott volna. Hiszen a vlach népnek magában Dacia római provinciában való születését, római eredetét is igen hamar, a XV. században elmesélik olasz humanista történetírók, legérzékenyebben és legnagyobb hatással pedig nem más, mint Mátyás király krónikása, Antonio Bonfini. Az olasz humanisták rokonszenves elméletét fenntartás nélkül átveszi a XVI-XVII. század európai történetírása. (Hogy bizo-

nyítékkal nem szolgálnak, annak idején ezt nem is hiányolja senki.) Tőlük veszik át a XVII-XVIII. századi világi román krónikaírók is – de nem veszi át és nem vesz róla tudomást (Micu-Klein püspök fellépéséig) a román egyház, és nem kerül be a román néphagyományba. Hogy miért éppen azokat hagyja hidegen a humanisták elmélete, akik legilletékesebbek lettek volna azt igazolni? Nyilván azért, mert nekik akkor még szabad volt ismerniük saját valódi őstörténetüket. Sokatmondó, hogy a XVI. század eleji, ún.

Szent László ereklyetartó mellszobra – Győr

Névtelen krónika (középbolgár nyelven írott, az orosz Voskresenskaja letopisi nevű gyűjteményben megtalált moldvai krónika) szerzői és másolói számára még nincs jelentősége annak, hogy a magyar királyság román lakosai betelepülők és nem őshonosok: hogy a magyar királyság a románság számára befogadó ország volt, az itt még olyan tény, aminek hangsúlyozása sem juthat eszébe senkinek, hisz megkérdőjelezni sem kérdőjelezte meg még soha senki. A krónikában Szent László megsegítésére mennek be Magyarországra a románok elődei. Miképpen?

A krónika elmeséli, hogy a románok keresztény elődei is békességben, biztonságban éltek Râm (Róma) városában, míg a nagy szerencsétlenség meg nem történt, míg

Formos pápa át nem tért az igaz hitről, az ortodoxiáról, a latin, a katolikus hitre. A Râm-beliek ekkor két pártra szakadtak, ortodoxokra és katolikusokra: régi Râm-beliekre és új Râm-beliekre. És egymással vívott harcuknak csak a magyar László király üzenete vetett véget. Milyen a krónikában Szent László? Jó ortodox. Mint magyar király kénytelen megjárni, hogy katolikus, de (lévén a krónika szerint Szava szerb érsek unokája) lélekben ortodox marad. Mikor a tatárok megtámadták, ő Rómából kért segítséget. Az ottani katolikusok csellel elérték, hogy az ortodoxok menjenek László megsegítésére. A katolikus rómaiak arra

letű és ortodoxellenes (az ortodox románokat tolvajoknak, gonosztevőknek nevezi). Mikecs feltételezése szerint utóbbi a Névtelen krónika alapján írhatta egy moldvai katolikus magyar, de valószínűleg nem a szláv nyelvű krónika szolgálhatott forrásul, hanem annak egy román változata. De kérdésfelvetésünk szempontjából nyilván nem a filológiai érdekességek bírnak jelentőséggel, hanem az, hogy sem a Névtelen krónika szerzője, sem a moldvai katolikus magyar krónikás, sem Simion Dascăl nem kételkedik abban, hogy a románok bevándorlók a Kárpát-medencében, illetve Moldvában és Havaselvén.

Szebb eredetmítosza ennél talán egyetlen népnek sincs, egyetlen szépséghibája, hogy hamis

számítottak, hogy az ortodox rómaiak a harcban mind egy szálig elvesznek, de azok megállták a helyüket s a Tisza mellett megverték a tatárokat. László király köszönetképpen Máramarosban telepítette le őket, ahonnan – Moldvát megalapítandó – tovább vándoroltak.⁹

Mikecs László arra hoz fel példát, hogy az első román nyelvű krónikák szerzői-másolói még minden kétely nélkül vállalják a románság egykori (a római-román, illetve a dákoromán kontinuitást megelőző) eredetmítoszákat. Elmondja, hogy az első román nyelvű krónikának, Grigore Ureche 1642 körül írt művének másolója, Simion Dascălul nemcsak másolta a krónikát, hanem ki is egészítette. Az egyik tőle származó betoldás éppen a moldvaiak eredetéről szóló rész. E szerint, amikor egyszer tatárok támadtak Magyarországra, László magyar király a római császártól kért segítséget. A ravasz császár országa gonosztevőit, tolvajait küldte segítségül, akikkel minden tömlőce megtelt, mégpedig azzal a feltétellel, hogy nem fogadja őket vissza. László a tatárokat kiverte Magyarországból, a Szeret folyóig üldözte a gonosztevők segítségével. A győzelem után állta a szavát: nem küldte vissza a gonosztevőket, hanem Máramarosban telepítette őket le, ahonnan később Moldvába költöztek. A másoló bevallja, hogy a történetet egy magyar évkönyvből vette át. Ez nem maradt fenn, de az eredetmonda, amelyet Simion Dascăl átvesz belőle, azonos a Névtelen krónika eredettörténetével. A különbség a kettő között „csak” annyi, hogy a Cronica anonimă (Névtelen krónika) ortodox szemléletű, azaz katolikusellenes (a pápa szerinte hitehagyott, László király pedig titokban ortodox), a másik, a Simion Dascăl forrása pedig katolikus szemlé-

letű és ortodoxellenes (a Balkán-félszigeti őshazából a Dunától északra való vándorlást) vallja a XVII. század végi román nyelvű krónika, a Letopiseșul Cantacuzinesc is.

Ennek bevezetője többek között azt közli, hogy a románok északra vándoroltak, átkeltek a Dunán, és egy részük letelepedett a Severin tornyánál, mely Craiovától háromnapi járásnyira van, más részük Magyarország keleti tartományába, Erdélybe vándorolt, s letelepedett az Olt, a Maros és a Tisza mentén, valamint Máramarosban.¹⁰

És az sem lehet véletlen, hogy a románok Kárpát-medencei eredetét valló első román krónikaírók, Grigore Ureche (1590 k.-1647) és Miron Costin (1633-1691) külföldön nevelkedtek. Az olasz humanisták elméletét magukkal hozzák, de magas rangú hivatalnokok lévén, nem egyeztetik azt a néphagyománnyal. És nyilván bármiféle álságos célok nélkül ültetik át hazai talajba az új eredettörténetet. Első követőik – a még jóhiszemű eredethamisításban – szintén államférfiak: Constantin Cantacuzino (1640 k.-1716) és Dimitrie Cantemir (1673-1723).

Hogy Micu-Klein püspök éppen a Dimitrie Cantemir krónikájából ismeri meg az új eredettörténetet, nincs semmi jelentősége. Korszakos jelentősége annak van, hogy a románság régi őstörténetének egy újjal való felcserélését ő nem történettudományi, hanem politikai kérdésnek tekinti. Ő nem valaminek a hamisságára és másvalaminek az igazságára döbben rá. Ő azt ismeri fel, hogy éppen a traianusi Dacia római katonái és telepesei csodálatos megmaradásának szép, magasztos története az, amelyre szüksége van. És bizony az ártatlan történetből éles politikai fegyvert

kovácsol. Szébb eredetmítosza ennél talán egyetlen népnek sincs. Egyetlen szépséghibája, hogy hamis. De mivel szébb az eredetnél, a román nép el fogja fogadni Micu-Klein püspöktől ajándékba. Ha az ő nemzedéke még nem, akkor a következő vagy az azután következő..

Bonfini és a többi humanista nyomán igen sok erdélyi tudós férfiú tesz hitet (mindenféle bizonyítás nélkül, kurióznak tekintve a kérdést) a római-román eredetmítosz hitelessége mellett. Így Kovácsóczy Farkas kancellár, Szamosközy István történetíró és mások. Annak, hogy a korabeli erdélyi románokra írásaik nincsenek hatással, csak az lehet a magyarázata, hogy a korabeli román írástudók még szívesen vállalják a valódi román őstörténetet. Az a magyarázat is elfogadható persze, hogy a XVI. és XVII. században még nagyon kevés erdélyi román tud latinul vagy németül. Ez nem meglepő, hisz az erdélyi román ortodox egyház nyelve az ószláv. A XVIII. században az uniónak és a jezsuita iskoláknak köszönhetően megváltozik a helyzet: egyre több román ifjú megtanul latinul. Azt is tudjuk, hogy a század jezsuita iskoláiban tanulmányozhatók a románok római eredetét tárgyaló művek, többek között a Szent-Iváni Mártonéi, a Köleséri Sámuelé, a Fashing Ferencé és másoké. A jezsuita iskolák latinul tudó román diákjaira nincs különleges hatással e művek rokonszenves állítása a románok eredetéről. De erre sincs más magyarázat, mint az, hogy az általuk ismert népi hagyomány ellentmond a humanistáktól átvett mesészerű történetnek. Bizonytalán fel sem fogják, miért kellene a szép, de hamis eredettörténettel felcserélni a valódit, és bizonytalán nem is tartják szégyellnivalónak a Görögország szomszédságában fekvő román őshazát. Politikai oka sincs egyelőre annak, hogy szembeforduljanak a román néphagyománnyal.¹¹

A másik oka annak, hogy erdélyi románok Micu-Klein előtt nem tulajdonítanak jelentőséget a római-román kontinuitás, illetve az erdélyi román őshaza mítoszának, hogy a XVIII. század első felének Erdélyében még annak van számtalan nyoma, hogy itt a románság a magyarok és szászok után letelepedett, illetve még letelepedőben levő nép. Ez persze nem azt jelenti, hogy a korabeli erdélyi románok ismerték volna a románságnak a Balkán-félszigeti őshazából való kirajzásának, vándorlásuk állomásainak pontos történetét. Annyiban biztosak, hogy valahonnan az ortodox világból jöttek. Az első generációs bevándorlók eredettudatát most ne vizsgáljuk, hisz az nem is képezheti vita tárgyát, hogy Erdély számukra még a külföldet jelenti. De az már megvizsgálandó kérdés, mit hallhattak a betelepülésükről a magukat már erdélyinek tekintő, erdélyi

román öntudattal bíró románok apáiktól, nagyapáiktól, mit láthattak saját szemükkel, illetve mit tudhattak meg azoktól, akik már az ő életükben telepedtek át.

Ők a XVI. és XVII. századi és az egykorú román bevándorlást részletesen ismerik, s annak is tudatában vannak, hogy a románság Erdélyben ennek az újkori bevándorlásnak köszönhetően vált számottevő népességgé, majd többséggé.

Azt a kérdést is felvethetjük, hogy a románok római eredetének humanista elmélete a XVIII. század első felében a magyar és szász néphagyományban fellelhető-e? Miképpen a románban nem lelhető fel, a magyarban és a szászban sem. A magyar és a szász néphagyomány azt az állapotot őrizte meg Erdély múltjából, amikor – miképpen I. Tóth Zoltán megállapítja – „a románok bevándorlása még nem öltött akkora méreteket, hogy a táj jellegét tömegükkel lényegesen befolyásolhatták volna.”¹² Ugyanő mutatja ki, hogy (a magyarok közül) a székelyek, valamint a szászok a korban a magyarok honfoglalásánál korábbi időre helyezték betelepedésüknek időpontját. „A székelyek Attila fia leszármazóinak, a szászok pedig – humanista tévedéssel – Nagy Károly szászjai maradványának, sőt a dákok egyenes utódainak hirdették magukat.”¹³ A szászok tehát a dákoromán kontinuitás helyett még dákoszász kontinuitásról tudnak.

3. A román eredetmítosz a politika szolgálatában

1735-ben foglalja először írásba Micu-Klein az erdélyi románok őshonosi jogát – talán taktikából – olyan kérvényben, illetve levélben, amelyekben éppen nem a magyar, hanem a szász rendek szabadságjogait kérdőjelezi meg, illetve nevezi visszaélésnek. Az erdélyi királyi kancellárián 1735. április 18-án tárgyalt kérvénye¹⁴: „A szász urak a katolikus királyoktól annak idején nekik mint katolikusoknak adományozott diplomákat¹⁵, elhallgatva a katolikus nevet, egyedül csak nemzetükre – a jelenben lutheránusra – alkalmazva, a Királyföldön, vagy ahogyan ők maguk nevezik, szász székeken, egyedüli örökösök akarnak lenni és a többi – bár katolikus – nemzeteket a nevezett földről vagy teljesen kizárva vagy alárendeltségbe juttatva, a birtokjogot, amellyel sohasem bírtak, valóssággal a magukévá akarják tenni. *Ebből kifolyólag, habár kétségtelen, hogy mi Erdélynek tudvalevően legrégebbi, Traianus császár kora óta lakói vagyunk, és hogy a kegyes emlékeztető Lipót császárnak az unió idejében a klérus és a nemzet számára adott két privilégiuma¹⁶ által mi nyilvánvalóan inkorporálttá és a többiekhez hasonlókká lettünk,*

mégis ezen és más nem érvényes okoskodásokkal, amelyeknek előző kérvényeinkben adtunk kifejezést, igyekeznek bennünket az örökségből kiforgatni és kizárni (Az én kiemelésem – K. I.), és arra törekszenek, hogy számunkra mind a vásárlás, mind pedig bármilyen módon való birtokszerzésnek lehetőségét megtagadják.” E kérvényben, láthatjuk, a korabeli alkotmányban nem szereplő őshonosi jog mellett felveti a korabeli közjog által szintén nem ismert katolikus jogot is.

Fenti kérvénynél talán még érdekesebb Micu-Klein püspöknek a szebeni jezsuita főnökhöz, Hundegger Józsefhez írt 1735. március 19-i levele¹⁷: „Mi ugyanis Trajanus idejétől fogva – olvashatjuk ebben –, még mielőtt a szász nemzet Erdélybe bejött volna, azon a királyi földön örökösként szerepeltünk (haeredem egimus) és mostanáig teljes birtokokat és falvakat birtokoltunk, jóllehet ezernyi nyomorúság közepette és sokféle teherrel elnyomva a hatalmasabbak által. Következésképp mi is igazi örökösök vagyunk a királyi földön vagy területen, mivelhogy a *Diploma Leopoldinum* által bevettünk és a haza igazi fiaivá fogadtatunk mindenütt Erdélyben, a többiekkel egyenlően; egyébként ha Erdélyt elsősorban a király földje és a megadományozottaké alkotja, akkor nem tudom, hol volna a mi bekebelezésünk és továbbá milyenféle bekebelezés lenne az, ha módjában állna egyiknek az egyik, másiknak a másik helyről bennünket kedve szerint eltávolítani.”

E két dokumentumnak milyen lehetett a korabeli olvasata? Szembesítsük a Micu-Klein-i őshonosi jogra való hivatkozást a korabeli közjogi gondolkozással. Jogos vagy jogtalan hivatkozásnak tűnt, vagy egyenesen provokációnak? Vegyük figyelembe, hogy Micu-Klein püspök, mielőtt megírta volna az őshonosi jogra hivatkozó kérvényt, illetve levelet, hasonló követeléseit az érvényes törvényekre, elsősorban a II. unió-ügyi Diploma Leopoldinumra hivatkozva – igaz, azokat önkényesen félreértelmezve – terjeszti elő, ám visszautasításban részesül. Amikor az őshonosságra is hivatkozik, ő nem tesz említést a korabeli hatályos alkotmányról mint olyanról, amellyel már szembe került. Ő e dokumentumokban nem is követel szabadságjogokat, nem kéri, hogy a románságot vegyék be a rendi nemzetek közé, hanem csak sérelmezi, hogy nem tekintik rendi nemzetnek. Tehát ő az őshonosi jogra hivatkozva semmi mást nem tesz, csak felhívja a figyelmet a népért rettenetes jogtalanságra és igazságtalanságra: arra, hogy népe történelmi jogait nem engedik érvényesülni. E merész taktika csak azért kockázatos, mert a jog, amelyre hivatkozik, történelmi forrásokkal igazolhatatlan, hiszen merő kitaláció.

Micu-Klein püspök

4. A román mozgalom kezdeteinek egyéb rejtélyei

A román-magyar ellenségeskedés születése történelem-tudományunk egyik legbonyolultabb kérdése. Megértéséhez mit kell feltétlenül figyelembe vennünk?

A küzdelem, amelyet Micu-Klein püspök kezdeményez, közjogi küzdelem, s annak porondja az országgyűlés ülésterme. Ennek ellenére nem törődik azzal, hogy az erdélyi országgyűlésben többségben levő magyar rendeknek a támogatását is fontos lenne megszereznie. De nem igyekszik az országgyűlés szász képviselőinek a támogatását sem megnyerni.

Kilátástalannak tűnő közjogi küzdelmet miért kezdeményez? Mire számíthat?

Felismer egy olyan lehetőséget, amelyet egyelőre csak ő fog fel?

Próbáljuk közelebbről megvilágosítani, miről is van szó.

Az uralkodóháznak és a központi kormányzatnak a segítségében reménykedik?

Tudja, hogy a korabeli Erdély alkotmányos monarchia,

közjogi státusa magyar, hogy a törvényhozói hatalmat az uralkodó és az erdélyi rendek együtt alkotják, tisztában van tehát azzal is, hogy a király az unió-ügyi diploma vitatott 3. pontját nem értelmezheti önkényesen, az erdélyi országgyűlés hozzájárulása nélkül, miképpen a román őshonosi jogot sem törvényesíthetné önhatalmúlag. Mindezeket tudván tudja, hiszen tagja az országgyűlésnek.

sedelem nélkül nyilatkozik e „szövetség” elfogadásáról. És amikor már megingathatatlanra válik abban való hite, hogy a császár-királynak és őneki nemcsak hogy azonosak az érdekei, de az érdekezésség alapján szövetséget is fognak kötni közös ellenségeik, az erdélyi magyar és szász rendek ellen, nem enged sem követeléseiből (mely sérelmeknek van beállítva), sem hamis történelmi érveléséből

Bizony, magas rangú bécsi államférfiak sugalmazzák neki, hogy a Habsburg-házi magyar király elszánta magát a magyar közjog, a magyarországi és az erdélyi magyar államiság megsemmisítésére

Micu-Klein püspök, századának legnagyobb hatású román politikusa értelmetlenül kockáztatott volna? Minek a reményében hívta ki önmaga és az általa képviselt román-ság ellen az erdélyi országgyűlés haragját? Minek a reményében kezdeményezte a román unitus egyház és az erdélyi országgyűlés háborúját?

Nyugodtan állíthatjuk, hogy Micu-Klein püspök nem volt sem naiv, sem könnyelműen kockáztató, s hogy nem viselkedett apolitikusan. Őt Bécsből kapott „jótanácsok” vezették félre.

Bizony, magas rangú bécsi államférfiak sugalmazzák neki, hogy a Habsburg-házi magyar király elszánta magát a magyar közjog, a magyarországi és az erdélyi magyar államiság megsemmisítésére. A Micu-Klein bécsi tanácsadóinak bizonyára helyes az a feltevésük, hogy a külhonorban székelő magyar király és az erdélyi magyar és szász rendek érdekei ellentétesek, amit viszont félreértenek, az a Habsburg-házi magyar király és a magyar közjog viszonya. Feltételezik, hogy a magyar király (ki egy személyben a Német-római Birodalom császára) teljhatalmú, akaratát nem gyöngíti holmi jog. És Micu-Klein püspök hatására azt veszi tekintetbe és semmi más, hogy az uralkodó mindent el is fog követni akaratának érvényesítése érdekében.

Abból kiindulva, hogy a magyar királynak és a magyar rendeknek nem azonosak az érdekeik, az 1701-es Diploma Leopoldinum 3. pontját ő tulajdonképpen a román nemzetiség által három évtizeden át figyelembe nem vett felkérésnek fogja fel: feltételezi, hogy a király ezzel hívta szövetségbe a románságot a magyar és szász rendek ellen. Ő ké-

(bizonyítván, aminek bizonyíthatóságában ő maga sem hisz), és így utat nyit egy olyan véget nem érő ellenségeskedésnek, melyben gyűlölet gerjeszt gyűlöletet.

A XVIII. század harmincas-negyvenes éveiben Micu-Klein püspök mindent egyetlen lapra tesz fel: győzelmének egyetlen fontos feltétele, hogy az uralkodó forduljon szembe az erdélyi rendi társadalom alaptörvényeivel: értékelje azokat át önkényesen vagy tekintse azokat nem létezőnek nem kevésbé önkényesen. Leegyszerűsítve a kérdést: tegye azt magyar királyként, amit Micu-Klein román püspökként. És miért volna ez lehetetlen, ha a Habsburg-házi magyar királynak mint a Német-római Birodalom központosítási óhajtó császárának és a román unitus püspöknek valóban azonosak az érdekei? Mindkettőnek az útjában a hatályos erdélyi alkotmány áll...

És Micu-Klein püspök közelinek hiszi a korszakváltó nagy pillanatot, amikor már nincs magyar királyság, nincs magyar közjogi státussal bíró Erdély, nincs magyar közjog alapján tevékenykedő erdélyi országgyűlés – csak uralkodói teljhatalom van.

Tegyük hozzá fentiekhez:

A magyar-román viszony alakulására az lesz kedvezőtlen hatással, hogy éppen akkor tűz össze az erdélyi rendekkel, amikor az alkotmányos monarchia és az önálló államisággal bíró Erdély politikai életében központi kérdéssé válik az önálló államiság és az alkotmány védelme. Magyar és szász ellenfelei milyennek láthatják ily helyzetben az ő küzdelmét? Úgy tűnik nekik, hogy éppen a közjogi status quo az, amelyikre Micu-Klein ügyet sem vet, s így csak képtelenségek képtelenségének tekinthetik, hogy az uni-

tus püspök azoktól, akiktől jogokat követel népe számára, azoktól bizony (az erdélyi magyar és szász rendektől) előbb megvonná (megvonatná az uralkodó által) azt a jogot, hogy követeléseit elbírálhassa és jóváhagyhassa. És egyre indulatosabban teszik fel a kérdést: az unitus püspök elvárná az országgyűléstől, hogy szavazza meg azon követeléseit, amely követelések nem teljesíthetők az országgyűlés felszámolása nélkül? Hiszen ha méltányos követeléseit nem óhajtja összhangba hozni a fennálló közjogi status quóval, akkor követeléseit teljesíteni csak a fennálló közjogi status quo felszámolásával lehet...

Nem rémképeket láttak vajon a sértődött erdélyi rendek? Az erdélyi országgyűlést ő valóban nem másra, mint ön-felszámolásra szólította fel?

A korabeli közjog ismerőinek válasza is csak az lehet ez utóbbi kérdésre, hogy igen, ő arra próbálta készíteni – tudatosan vagy nem tudatosan – az országgyűlésben túlnyomó többségben levő magyar rendeket (főnemeseket, nemeseket, valamint a rendi székely nemzet tagjait), hogy számolják fel az országgyűléssel együtt azt az alkotmányt is, amely nemcsak a rendi szabadságjogokat biztosítja, de Erdély magyar államiségét is. Hisz az 1701. évi II. Diploma Leopoldinum 3. pontjának Micu-Klein-i értelmezése összeférhetetlen az erdélyi alkotmányt megerősítő 1691. évi alap-Diploma Leopoldinummal.

És a korabeli országgyűlés rendjei ezért nem is tekinthettek másként a politikai püspökre, mint olyanra, aki az ország önálló államisége, alkotmánya, országgyűlése felszámolására tör, és mindent elképzelhetőbbnek tartottak, mint a támogatását.

A Micu-Klein mozgalmát ösztönző bécsi államférfiak pedig miért nem figyelmeztetik idejében pártfogoltjukat, hogy járhatatlan útra tévedt? Nem ismerik fel idejében, hogy felelőtlenül áltatták az unitus püspököt?

Nem, nem ismerik fel idejében.

Tévedésük nem felfoghatatlan. Nem nagyon ismerik az érvényes közjogot, nem számolnak sem a rendi alkotmánnyal, sem a rendi társadalom szokásjogával, s igen nehezen fogják fel azt is, hogy a katolikus rendek az alkotmány és az egész közjog kérdésében nem állnak szemben a protestáns rendekkel, s azt is, hogy a katolizált románoknak csak az a része juthatna a korabeli Erdélyben politikai szerephez, amelyik felekezeti hovatartozásától függetlenül a nemesi rend tagjává válik.

Taktikájuk tehát azért bizonyul helytelennek, mert kidolgozóí járatlanok az erdélyi magyar közjogban, s még azt sem veszik tekintetbe, hogy a Habsburg-kori Erdélyben a törvényhozói hatalmat a király és a rendek együtt alkotják,

a királyi akarat így kevés nemcsak az alkotmány eltörléséhez, nemcsak a közjogi status quo megváltoztatásához, de az alkotmány módosításához is...

Folytathatnánk a nemzetiségi kérdés születése és kiéleződése körülményeinek a bemutatását, de a kérdéskör legrejtélyesebb kérdéseit képtelenek leszünk felfogni, ha nem ismerkedünk mindazzal, ami meghatározta a korabeli erdélyi (és partiumi) közéletet, ha nem tanulmányozzuk a magyar közjogfejlődés sajátosságait, a történelmi magyar közjog minden kérdését, a legsajátosabbakat is... Utóbbiak közül a Szent Korona közjogi fogalmának a tanulmányozását tartjuk legfontosabbnak.

Folytassuk tehát tanulmányunkat a Szent Korona misztériuma és tana azon kérdésköreinek felvázolásával, amelyek ismerete nélkül a nemzetiségi mozgalmak kibontakozása kérdéskörét csak leegyszerűsíthetjük.

II. A SZENT KORONA MISZTÉRIUMA ÉS TANA KÉRDÉSKÖREI – RÖVID ÁTTEKINTÉS

1. A Szent Korona misztériumának és tanának jelentősége

Mindannyian, mai magyarok, a Magyarországon, a Kárpát-medence elcsatolt részeiben és a nagyvilágban élők egyaránt ma is a Szent Korona tagjai vagyunk – és ennek tudata kellene, hogy meghatározza az életünket, ez önbizalmat, hitet, célt adhatna a mai magyar életnek –, de a mai magyarság többsége nem is tudja már, hogy mit jelent a Szent Korona tagjának lenni, nem tudja, mi a Szent Korona tana, és felfogni sem képes már, mit jelentett a Szent Korona misztériumában élni.

Pedig a Szent Korona megbecsültségével a magyar történelemben semmi sem vetekedhetett.

A Szent Korona tana megőrző erejévé vált a magyar alkotmánynak, a magyar államiségnek, meghatározójává a magyar közjogfejlődésnek, de jelentősége nem akkor volt a legnagyobb, amikor a magyar nemzet jólétben és biztonságban élt, hanem akkor, amikor nehéz helyzetekbe került. Történelme legnehezebb helyzetein a Szent Korona segítségével lett úrrá a magyar nemzet. Megteremtője volt a nemzeti egységnek a magyar történelem legnehezebb, legdrámaibb helyzeteiben. Felfoghatatlan ennek a jelentősége, s ma már szinte hihetetlen, hogy Valakinek köszönhetően a nemzeti egység mindig helyreállt, amikor a széthúzás végzetes lehetett volna.

A Szent Korona oldotta fel mind a katolikus-protestáns ellentétet, mind a politikai meggyőződésből, pártállásból fakadó ellentéteket.

Hivatott protestáns államférfiaink éppolyan odaadó hívei a Szent Koronának, mint hivatott katolikus államférfiaink. A nagy protestáns erdélyi fejedelmek küzdelmük elsőrendű céljának tekintették, hogy a Habsburg-házi magyar király törekvéseivel szemben a Szent Koronának a történelmi magyar alkotmányban, a Szentkorona-tanban kifejezett akaratát győzelemhez segítsék.

nánd -, bizony egyikük sem veszi önként és méltóképpen tekintetbe a magyar nemzet érdekeit – ezért a magyar királyságban nő a közjog jelentősége. Bethlen és kormánya viszont méltóképpen védi Erdélyben a magyar érdekeket – és itt csökken a közjog jelentősége. Magyarországon vannak e korban közjogi küzdelmek, Erdélyben nincsenek. Így működött a magyar önvédelmi ösztön.)

Magyarországon a korabeli Habsburg-házi uralkodók egyike sem veszi önként és méltóképpen tekintetbe a magyar nemzet érdekeit

De mi a titka például a katolikus és Habsburg-párti Pázmány Péter és a protestáns és Habsburg-ellenes Bethlen Gábor közeledésének, egymásra találásának? A magyar nemzet jövője számára találjuk meg a megoldást, ha ezt a titkot megfejtjük.

Tekintsünk Pázmány Péter és Bethlen Gábor világára. Küzdelmükre, vitájukra, egymásrautaltságukra. El is szomorodhatunk. Ne áltassuk magunkat. Mindkettőjük Magyarországa külön-külön erősebb, mint a mai egyetlen Magyarország. Amilyen a mai egyetlen Csonka-Magyarország.

Milyen volt Bethlen Gábor országa? Erős – hadserege és a hit által.

A Pázmány Péteré, a királyi Magyarország? Erős – törvényei és a hit által. Jegyezzük itt meg: Pázmány Habsburg-párti volt. De nem volt nehéz neki jó magyarként Habsburg-pártinak lenni, mert a korabeli Habsburg-házi magyar királyt kényszeríteni lehetett a magyar érdekek tiszteletben tartására. Kényszeríteni lehetett – az alkotmány által, a koronázási esküje és a hitlevele által. És a magyar érdekek tiszteletben tartására kényszerítette a Szent Korona. Igen, Pázmány királya félve tisztelte a Szent Koronát. Félt megsérteni a Szent Korona tanát. Nem felfoghatatlan ez.

Miért bízik tehát Pázmány Bethlenben, Bethlen Pázmányban? Mert tudván tudják: lehet más a vallásuk, lehetnek másfélék politikai elképzeléseik, de egygyé kell válniuk a Szent Korona misztériumában és a Szent Korona tanában.

(Milyen érdekes a Bethlen–Pázmány viszony közjogi megközelítése is! Magyarországon a korabeli Habsburg-házi uralkodók egyike sem – sem II. Mátyás, sem II. Ferdi-

Bethlen tudja: Pázmány nem azért hatalmas úr, mert kedveltje a királynak, hanem azért, mert a királyával szemben a Szent Korona akaratát képviseli. Pázmány is tudja: amikor Bethlen harctéren küzd a korabeli magyar király haderejével, akkor a Szent Korona akaratát akarja érvényesíteni.

Bethlen Gábor

És itt van a magyar nemzet megmaradásának a titka! Addig Magyarország mindig talpra állt, amíg a magyar nemzet képviselői – akármilyen pártiak, akármelyik felekezethez tartozók – tiszteletben tartották a Szent Korona tanát, egyé tudtak válni a Szent Korona misztériumában.

A törvény jelentett mást a Pázmány Péter és Bethlen Gábor kortársai számára, mint a mai magyarok számára. A Szent Korona jelentett mást számukra. Nem véletlenül

nem választott volna protestáns kormányzót. S az sem véletlen, hogy a két világháború közötti magyar királyság protestáns államfőjének, Horthy Miklósnak soha eszébe sem jutott, hogy szembefordulhatna a Szent Koronával, megsérthetné a Szentkorona-tant.

Prohászka Lajos fogalmazta meg leghitelesebben¹⁸, hogy mit jelentett (mit jelent) a magyar nemzet kálvinista részének a Szent Korona: „Bizonyosnak tekinthető azon-

A Szentkorona-tan a történelmi Magyarország nemzetiségei számára elsősorban a megmaradásuk, nemzetiségi kibontakozásuk feltételeit biztosító jogok tiszteletben tartását garantálta

volt a törvénynek akkora az ereje. Komolyan veszik abban a korban, hogy a Szent Koronához való viszonyát a nemzet nem határozhatja meg, miként a király sem... Aki a nemzet tagjai közül szembefordul a Szent Korona akaratával, azt kiközösítik. Hiába a király kegye, kivetik a nemzet tagjai közül.

De a korabeli magyar különben is rettenetesen fél rosszat tenni hazájának. A Szent Korona megsértését az a kor nem bocsátja meg. És annak a kornak a magyarjai abban is hittél hittek, hogy a Szent Korona mint személyiség nemcsak jóságos cselekedetekre képes, hanem a szigorú büntetéstől sem riad vissza.

Amikor Bethlen Gábor Erdélyből elindul hadaival a magyarországi hadak ellen, akkor tudván tudja, hogy a Szent Korona egyik országa uralkodójaként megtámadta a Szent Korona másik országa uralkodóját. De még valamit tudott: azt, hogy a Szent Korona akaratából teszi.

A Pázmány Péter és Bethlen Gábor korszakának és a következő korszakoknak egymással vetélkedő magyarjai, mint felhívtuk már rá a figyelmet, egyé válnak valamiben – akár tudatosan, akár nem. A Szent Korona misztériumában.

De legújabb kori példával is igazolhatjuk, hogy a Szent Koronát joggal méltathatjuk mint a katolikus-protestáns ellentét feloldóját. XX. századi példával. Ha a Szent Korona megkülönböztette volna a katolikustól a protestánst, akkor a magyar nemzet legtragikusabb évében, 1920-ban a Szent Korona megváltó erejében s a Szentkorona-tan megtörhetetlenségében bizakodó magyar nemzetgyűlés

ban, hogy a középkor egyetemes vallásos szemléletében osztozva és mégis a maga árvaságát, örök egyedüliségét tapasztalva, a magyar szellem objektivációs iránya is sajátosan befelé, a nemzet felé fordult és ezzel a középkori egyetemes jellegű vallásos szimbolika mindinkább ráirányult a nemzet testére és a honi földre, amelyen ez a nemzettest élt, és ezt magát is valósággal vallásos tiszteletben részesítette. Csak ebből a sajátos befelé fordultságból lehet megérteni, hogy a szent korona eszméje, mint az állam, az egész élő nemzettest jelképe, olyan korokban is diadalmasan ellenállt minden támadó törekvésnek, sőt továbbfejlődésre, kitágulásra bizonyult alkalmasnak, amikor maga a magyarság is lelkében már modernné vált, mondhatnók elvilágiasodott. *Semmi sem világtítja meg ezt jellemzőbben, mint a magyar kálvinizmus magatartása. Ebben újra egyetemes eszme öltött pusztán nemzeti jelleget, mégpedig nem úgy, hogy az átvett nemzeti szellemben alakította – ebben valóban nem volna magyar sajátosság –, hanem inkább, hogy kizárólagosította, úgyszólván kiszakította e vallás egyetemes közösségéből, tehát »finitizálta«. S ez a kálvinizmus, amely az innenső világból minden szent tényezőt alapjában száműzött, mint »magyar vallás« épp oly híven ragaszkodott a nemzettestnek ehhez a »középkori« szentséges felfogásához, mint ahogy később a liberalizmus¹⁹ is az eszmének csupán kereteit tágította, de misztikus alapjaihoz nem nyúlt hozzá.» (Az én kiemelésem – K. I.)*

Elmondtuk fentebb, miért örvendett oly nagy tiszteletnek a Szent Korona a nemzetiségek körében is. A Szent-

korona-tan a történelmi Magyarország nemzetiségei számára elsősorban a megmaradásuk, nemzetiségi kibontakozásuk feltételeit biztosító jogok tiszteletben tartását garantálta. Másképpen volt ez a rendi társadalomban és másképpen a polgári társadalomban. A rendi társadalomban a régi (középkori) szerződésekbe foglalt kollektív jogok érvényesültek. 1848, illetve 1867 után a vármegyei önkormányzat léte (mely a többségben levő nemzetiség akaratára szerint lehetett nemzetiségi), valamint a nemzetiségi, illetve az iskola- és egyházügyi törvények szavatolták a nemzetiségek megmaradását, érvényesülését.

Térjünk még vissza ahhoz a kérdéshez, hogy mit jelentett történelmünk nehéz korszakaiban a Szentkorona-tan.

A Szent Korona közjogi tanát a magyar ember évszázadokon át megkérdőjelezhetetlennek, hatálytalaníthatatlannak tekintette, de nemcsak azért, mert tudatában volt annak, hogy mit köszönhet e tannak a magyar nemzet, hanem azért is, mert lenyűgözte magának a Szent Koronának a nagyon is bonyolult személyisége.

A Szent Korona tana nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a magyar közjog a Habsburg-kor nehéz évtizedeiben: közvetlenül a török kiűzése után, I. Lipót korában, majd II. József korában, majd az 1849-et követő másfél

évtizedben megtöretlenül, sebezhetetlen, legyőzhetetlen bizonyult.

A nagy magyar államférfiak, a Bethlen Miklósok úgy hittek a Szent Korona tanában, mint VII. Gergely pápa vagy Loyolai Szent Ignác a katolicizmus tanaiban: hitték, hogy megtagadásával nemcsak gazdagságuk, szabadságuk, hanem a lelkük is megsemmisül.

Mint minden történelemmel (sok száz éves kemény közjogi küzdelmekkel) igazolt tan, eszme, a Szentkorona-tan kiváltja az ellenfél elismerését is; az ellenfél is elismeri nagyszerűségét és legyőzhetetlenségét, és elbizonytalanodik, ha harcra szánja el magát ellene: ezért van az, hogy csak akkor gyöngül meg, válik legyőzhetővé, ha védettjei (ez esetben tagjai) cserbenhagyják.

Mivelhogy a Szent Korona a mindenkori politikai nemzet számára, a Szent Korona tagjai számára elsősorban a szabadságjogokat, a méltányosságot, illetve a jogbiztonságot jelentette, a Szent Korona országainak szabad polgárai természetesen övezték hálával, szeretettel, tisztelettel. Tisztelve szerették mindazok, akik a törvények, az alkotmány megtartását nem érezték terhesnek, félve tisztelték azok, akik a törvényeket csak kényszerűségből tartották meg. És emlékeztetünk itt arra is, hogy a régi

A Szent Korona az Országház kupolatermében

korokban azért volt sok a törvénytisztelő ember a Szent Korona országaiban, mert a Szentkorona-tan nem az alattvalói tudatot, hanem a Szentkorona-tagság közjogi fogalma meghatározta felelősségérzetet, valamint az egyenrangúság és a méltóságteljes magatartás kultuszát erősítette: *mert az országglakosi magatartásban a mellérendelés és nem az alárendelés elvének az érvényesülését segítette elő. S ez ellen mit tehetett egy törvénytisztelő király? Megparancsolhatta volna a Szent Korona tagjainak, hogy semmisítsék meg a lelküket?*

1918-ig elképzelhetetlen volt, hogy felelős magyar politikus szembeforduljon a Szentkorona-tannal, hogy megtagadja azt. Sokszor tűnt úgy nagy politikusainknak, hogy apolitikus beszélni róla. De valamirevaló magyar politikus soha nem tagadta meg, soha nem fordult szembe vele – egészen 1918-ig, amikor Károlyi Mihályék tudatlanságukban, érzéketlenségükben semmibe merték venni. Azal, hogy megtagadták a Szentkorona-tant és az egész történelmi magyar közjogot, védekezésképtelenné tették az országot. A Szentkorona-tan megtagadásának volt a kö-

vetkezménye, hogy 1918 után, a fegyverszüneti egyezmények megkötése után a magyarság képtelenné vált megakadályozni az ország nagy részének a megszállását. A magyar nemzet 1918-ban képtelen volt méltóképpen válaszolni a rettenetes kihívásra: önvédelmi ösztönét elvesztette, s nem kergette el azonnal a politikai élet színteréről azokat, akik megtagadták a magyar történelem legnehezebb óráiban azt az eszmét, amely Magyarországot még megmenthette volna. Ha 1918-ban a Szent Korona tana sértetlen marad, és így ébren képes tartani továbbra is a magyar nemzet önvédelmi ösztönét, megteremti az egységes magyar ellenállást – mint annyiszor a magyar történelem nehéz időszakában –, akkor a trianoni diktátumra valószínűleg nem került volna sor. De ha mégis, akkor a diktátum végrehajtását tudta volna megakadályozni a magyar nemzet. A népszavazást mindenképpen kikényszeríthette volna a magyar politika. S a nem magyar többségű vidékek népei éppen a Szent Korona tanában bízva nyilvánították volna ki akarataikat, hogy magyar állampolgárok akarnak maradni. (Folyt. köv.)

JEGYZETEK

¹ Idézi Bíró Sándor: Kisebbségben és többségben. Románok és magyarok, 1867–1940. Bern, 1989. 298.

² Adeváru. 1923. nov. 11.

³ Idézi Bíró Sándor: Kisebbségben és többségben. Románok és magyarok, 1867–1940. Bern, 1989. 527.

⁴ Timpul. 1923. ápr. 13.

⁵ Bíró Sándor: Kisebbségben és többségben. Románok és magyarok, 1867–1940. Bern, 1989. 528.

⁶ A korabeli dokumentumokban Inochentie Klein vagy Klein Ince, a Klein román megfelelőjét, a Micut az újabb román szakirodalom használja, a magyar szakirodalom előbb ragaszkodik a Kleinhoz, majd a Micu-Klein formát használja; a román szakirodalom egy részében a Klein fonetikus átírásban szerepel, így: Clain.

⁷ Nilles, Nicolaus S. J.: Symbolae ad illustrandam historiam Ecclesiae Orientalis in terris coronae S. Stephani. I–II. Oeniponte, 1885. I. 295–296.

⁸ Az egyesült román egyház feje mellé kinevezett, a katolizáció valódiságát ellenőrző jezsuita atya

⁹ Vö. Mikecs László: A Kárpátokon túli magyarság. In: Magyarok és románok. I. Budapest, 1943. 475–480. És Vékony Gábor: Dákok, rómaiak, románok. Budapest, 1989. 33–37.

¹⁰ Vö. Hunfalvy Pál: Az oláhok története. I–II. Budapest, 1894. I. 384–389.

¹¹ Vö. I. Tóth Zoltán: Az erdélyi román nacionalizmus első százada. 1697–1792. Budapest, 1946. 46–48.

¹² Uo.: 129.

¹³ Uo.

¹⁴ Idézi I. Tóth Zoltán: Az erdélyi román nacionalizmus első százada. 1697–1792. Budapest, 1946. 92–93.

¹⁵ A szász kiváltságokat biztosító régi királyi oklevelek

¹⁶ Az I. és II. unió-ügyi Diploma Leopoldinum

¹⁷ Nilles, Nicolaus S. J.: Symbolae ad illustrandam historiam Ecclesiae Orientalis in terris coronae S. Stephani. I–II. Oeniponte, 1885. II. 527–529.

¹⁸ Prohászka Lajos: A vándor és a bujdosó. Budapest, 1941. 164–165.

¹⁹ Az a liberalizmus (nevezik nemzeti liberalizmusnak is), amelyre Prohászka Lajos utal, nem hasonlít arra a mai magyarországi politikai irányzatra, amely önmagát liberálisnak nevezi ugyan, de a századforduló idején kibontakozott, ún. polgári radikalizmus szellemi örököséként politizál, nem ismervén el a magyar nemzeti törekvéseknek a létjogosultságát. Még a magyar nemzet önvédelmének a létjogosultságát sem.